
MÉG EGYSZER A FORRÁSKÚTRÓL

Az Országépítő előző számában megjelent nyílt levelemet az Octogon 2003/3. száma is közölte. Ott mindjárt megjelent levelem címzettjének válasza is. Kötelességemnek tartom, hogy ezt a választ olvasóinkkal is megismertessem. Visszaélnék helyzetemmel, ha az írást elemezni vagy kommentálni kezdeném, csupán egy általános megjegyzést szeretnék hozzáfűzni. Mélyen megrendített, s nem költői fordulatként használom ezeket a szavakat, hogy egy tájékozott, a környezete értékelésével foglalkozó fiatalember, akit én személyesen ugyan nem ismerem, de írása alapján saját korosztálya és kulturális értelemben vett csoportja jellemző tagjának kell tartanom, ilyen kevés érzékenységet mutat korunk meghatározó folyamatai iránt. Hogy a technológia mindenhatóságába vetett hit és a globális környezeti és szociális problémák között számára – de itt elsősorban az a megrendítő, ha igaz az, hogy korosztálya számára – egyetlen összefüggés létezik: hogy a rohamosan fejlődő technika segítségével majd mindezek a problémákon úrrá leszünk. Én ezt az összefüggést, természetesen, éppen fordítva látom: hogy a válságból, amelyet a materializmusba való belemerülésünk idézett elő, a kivezető keskeny ösvényre, ha egyáltalán létezik ilyen, csak a tévesen fejlődésnek tekintett technológiai forradalomba vetett vak bizalom rabságából történő szabadulás árán léphetünk rá. Ezt a nézetkülönbséget, inkább ellentétet, a paksi „üzemzavar” kapcsán folytatott, e számunkban közölt sajtóvita a fenti mondatoknál sokkal pontosabban érzékelteti. G. J.

ZÁPTOJÁS, AVAGY „ÚJ ZRÍNYIÁSZ”?

Válasz Gerle János A rátóti csikótojás másik oldala (sic!) című nyílt levelére.

Tisztelt Gerle János!

Nyílt levelét olvasva tulajdonképpen először is zavarba jöttem. Zavarba, mert írásának szövegvilága, érvelésének rendszere egy másik, távoli univerzumból jött üzenetre emlékeztetett. Egy olyan planetárról érkezett kiáltványra, ahonnan talán nem pontosan látszik, hogy ez a bizonyos Föld nevű bolygó jelen pillanatban, vagyis a harmadik évezred első éveiben milyen is valójában. Hogy itt éppenséggel a tudásalapú társadalom, a globális kommunikáció, a nemzetek határán átívelő párbeszéd és együttműködés, a szabad gondolatok és vélemények, nyitottság, tolerancia és érték-pluralizmus korát éljük. Hogy manapság mifelénk az olyan huszonkilenc éves fiatalok, mint amilyen én is vagyok, Ley-vonalak és élettengelyek helyett – valamilyen furcsa indíttatásból – az Internetet használják. Ha a földlakók repülni akarnak szupersonikus transzkontinentális repülőjáratokra váltanak jegyet, és turulmadárról, tálts paripákról legfeljebb ha csodálatos legendákban, eredetmítoszok, verses regék szépirodalmi feldolgozásaiban olvasnak. Kozmogramok tanulmányozása, naprakész használata helyett a többség más kultúrák, más kultúrájú emberek megértése okán nyelveket tanul. Ha a szkítákról, sumérokról, szármatakról, vogulokról, bantukról, pastukról akar többet megtudni, könyvtárba, múzeumba megy, egyetemre jár, régészeti feltárásokat, néprajzi

kiállításokat keres fel, de ha menedéket keres, rossz napja van, akkor Goethét, Puszkint, Kantot, Dosztojevszkijt, Shakespeare-t vagy éppen Arany Jánost, Kosztolányit, Pilinszkyt olvas ahelyett, hogy táltsához fordulna az ártó szellemek kiűzése végett. Autón, buszon, villamoson közlekedik. A metrót, földalattit, mint ahogyan azt száz évvel ezelőtti, konflisozó ősei is tették, a legkorszerűbb közlekedési csodának, kortárs mérnök-építészeti konstrukciónak, high-tech kommmikációs csatornának fogja fel. Maroktelefonon érdeklődik édesanyja hogyléte felől a geomantia segítségével. Itt mi az AIDS és rák nevű betegségek gyógymódját keressük Attila sírja helyett. Olyan globális, az emberiség egészét érintő etikai, morális kihívásokra keressük a választ, mint amilyen a klónozás, a környezetszennyezés, a globális felmelegedés, éhínség, szegénység, tudatlanság és babonaság. Itt mi a történelmet, a „múlt időt” tanulásra használjuk. Meg szeretnénk belőle érteni, hogy a rasszizmus, vallási türelmetlenség, a meg nem értés, intolerancia vagy éppen a nacionalizmus miért is okozta annyi ártatlan földlakó vesztét az elmúlt évszázadok sarán.

Mindazonáltal, visszatérve az ön levelének „érdemi” részére, tisztelt Gerle János, azt fel nem foghatom, hogy ha Ön az én ízléspreferenciámtól eltérő előjelű kritikai elemzést fogalmaz meg, miért is kell engem reflexből, mindenfajta tárgyilagos érv nélkül, csúsztatással, butasággal, ostobasággal vádolnia. Miért fél attól, hogy csak úgy, függetlenül tőlem foglaljon állást? Pusztán azért, mert fontosnak tart valamit elmondani egy épületről, egy építészeti világlátásról? Miért kell ellenfél, ellenség Önnek az íráshoz, véleménynyilvánításhoz? Miért keres összeesküvéket, pártkatonákat, nemzetvesztő érdek-összefonódásokat egy esztétizáló kritika mögött? Ha nincsenek abszolút igazságok a kultúrában, hanem csak egymással versengő interpretációk, paradigmák, vélemények megközelítési módusok vannak, akkor miért nem bizza, botránykeltés helyett, a bölcs olvasó belátására annak eldöntését, hogy melyik kritikai szöveg is áll értékrendjéhez közelebb? Ön talán nem hisz a hasonló elven mfikodó, demokrácia nevű „találmányban”? Ha Dévényi Sándor elképzeléseiről, szakmai színvonaláról az épülete beszélhet, akkor engedtesse meg, hogy rólam meg az újságban leközölt szöveg tegye ugyanezt, az Ön hitelrontó kommentárja nélkül. Miért állít be engem az organikus (szerves) építészeti stílus és Dévényi ellenségének, amikor, felteszem, olvasta írásomat a Népszabadságban Siklósi-Turf herendi épületről, illetve Dévényi Bagolyvár étterméről az OCTOGON Tégláépítészeti guide-jában? Miért sugalmazza mindenfajta szövegszerű bizonyíték nélkül, hogy én le akarom bontatni Dévényi épületét, amikor én semmi ilyet nem írtam, nem gondoltam, nem indítványoztam? Miért vádol engem, huszonkilenc éves, a függetlenségéből élő építész-kritikust pártkötődésekkel akkor, amikor az elmúlt évek történései egy sor bizonyítékot szolgáltatott arra, hogy éppen az építész-társadalom az, ami ezer szituációban kompromittálódott a politika által. Miért nem hajlandó sanszot sem adni az Önétől eltérő véleményeknek? Miért vádol, párbeszéd helyett? Hová vezet ez? Martinkó József

CSETE GYÖRGY VÁLTOZATOK EGY HÄNDEL-TÉMÄRÄ

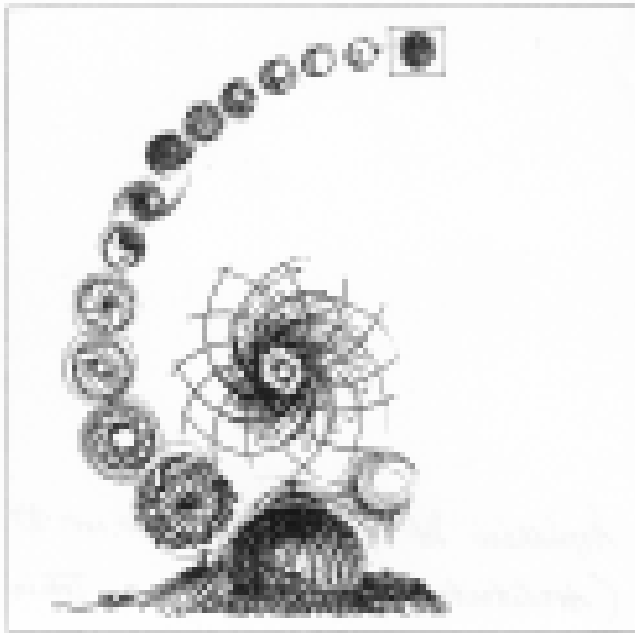
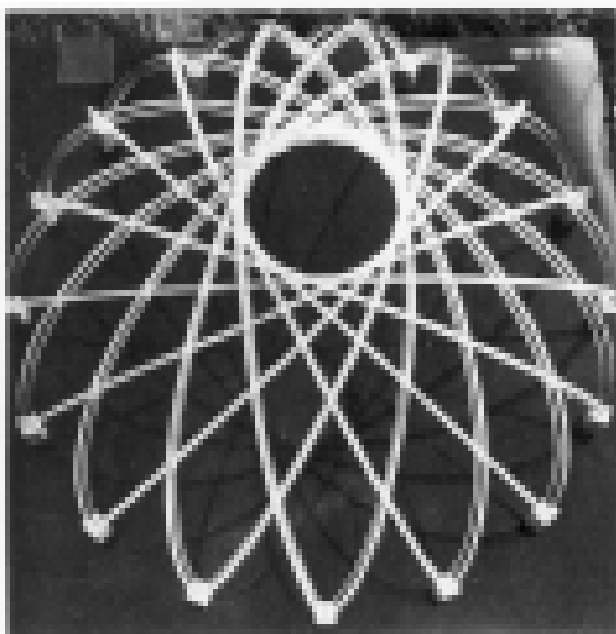
A Gellért-szálló teraszán beszélgetünk Dulánszky Jenővel (1936-2000), aki a világhírűvé lett orfűi Forrásháztól a debreceni toronytemplomig volt emberöltőnyi időre barátom, kollégám, alkotótársam egyszerre. Vitákról, építészettörténeti hamisságokról hallott, tisztázandó ügyekről, s tért haza. Másik világból érkezett, elmúlt szupernóváról, spirálgalaxisból és mivel magam is afféle galaktikus tûrára készülök, jó lesz az eszmecsere, hajt a kíváncsiság: merre, s melyik járattal induljak?

Tőlünk nem messze egy nagyon ismerős világmodell (?) áll, kíváncsian nézzük mi is az érdeklődöket, tetszik a tömeg. Bár korábban is lettek volna!

Még az Apolló-program időszakában voltunk, amikor erdőben, rejtve építettük az Ég és a Föld tengelyére, a vízre, fényre forrásházunkat (Lásd Charles Jencks: What is Post-Modernism, Academy Editions, London, 1956-1996; Evolutionary Tree of

Post-Modern Architecture, 1960-1990), úrhajónk azonban mocsanatlan maradt. Jeffrey Cook professzor (Seeking Structure from Nature, Birkhäuser Verlag, Basel-Berlin-Boston, 1996) Pécsről kivitette magát a néma házhoz, szótlanul megállt, körüljárta, visszaült a taxiba, aztán hazarepült Kaliforniába. Meghalni. Itthon hallgatás övezte forrásházunkat, akárcsak későbbi úrszerkezetünket: a huszonöt éve szentelt Árpádházi Szent Erzsébet-templomunkat. Együtt építette papja a Vörös Csepel munkásával. A megszállók adták a villámhárítót pálinkáért.

Mi lesz ez, Atya, csillagvizsgáló? – kérdezte egy járókelő Szenderffy Ferenc plébános úrtól, aki fenn dolgozott a kupola tetején. Igen, csillagvizsgáló – hangzott a válasz. Megszenvetdük akkoriban azzal, az 1975-ös „tulipánvita” után. Akkor is kopogtunk, amikor kimentünk a szobából. Az Egyházügyi Hivatalnak semmi sem volt elég kevés. A félgömbnél aztán nem tudtunk tovább hátrálni, „egyszerűsödni”. Így került végül a halászelki téglapillérekre, „sasokra” aza a megálmodott, de meghiúsított

faszerkezet, amely Dulánszkytól eredetileg Kistelegdi István ravatalozójára készült. A halásztelki templomot hozzá nem értő kezek rontják azóta is, betört koponyám a tanúm, de nem baj: az istenháza szép modellje most itt áll előttünk, kőből, csak míg ott Csepel szigetén, a királyi ménes hajdani legelőjén (Anonymus) húszméteres átmérővel, itt, a Gellért téren szobányi méretben. Amott templom, de itt is szent hely: csodált „forrásház” de nem mint a magyar organikus építészeti mozgalom emblemikus épülete, eredete. E történelmi helyen így találkozhatott Szent Gellért püspök Árpád házi Szent Erzsébet kegyes alakjával, meráni Gertrúd és a jámbor Endre király lányával. Csoda? Igen, csoda, rózsacsoda, ha felnézel a forrásházban az égre, látod a forgórózsát vagy DNS-spirált netán távoli galaxist, ahová igyekszünk.

Duli, Jenő, mennünk kell! Indulunk: ... 5, 4, 3, 2, 1. Start! Isten velünk! Isten velünk.

2003. július

Váratlan öröm volt felfedezni a Bartók Béla út tengelyében, a Duna partján fehérítő templomunkat, amelyet érdeklődéssel fedeznek föl az emberek, jó volt olvasni a dicsérő szavakat, még úgy is, hogy közvetlenül nem nekünk szóltak. Dévényi Sándor, Ekler Dezső, Gerle János, ezt köszönjük, mindössze annyit kérünk, hogy a múltat is látva most már vessék köbe annak a háromnak a nevét is, akik eddig kimaradtak az ünnepségből: Csete György, Dulánszky Jenő, Kistelegdi István.

Az építészettörténet így lesz igazán hiteles. Azt hiszem, érthető, miért nem adok én anyagot a készülő „Magyar organikus építészeti kalauzhoz”. Jó nekem a másik is.

Csete György kérésének, hogy levelét kiegészítésképpen közöljem, szívesen teszek eleget. Ezzel az építészeti gondolkodásban összefüggő folyamat részeként áll elő több jelentős építészeti alkotás, még akkor is, ha nem értek egyet a nyilvánvaló analógia mellett sem a faszerkezet és a kőkupola ilyen azonosításával. Az analógia léte azonban e sok keserűséggel megterhelt korban minden érintett számára büszkén vállalható. G. J.

